Studia Historica Slovenica

*Časopis za humanistične in družboslovne študije
Humanities and Social Studies Review*

2018

3

S *tudia* **H** *istorica* **S** *lovenica*

Studia Historica Slovenica

Časopis za humanistične in družboslovne študije
Humanities and Social Studies Review

letnik 18 (2018), št. 3

ZGODOVINSKO DRUŠTVO
DR. FRANCA KOVAČIČA
V MARIBORU

ZRI DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU

MARIBOR 2018

Izdajatelj / Published by

ZGODOVINSKO DRUŠTVO DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU /

HISTORICAL SOCIETY OF DR. FRANCO KOVACIC IN MARIBOR

<http://www.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si>

ZRI DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU /

ZRI DR. FRANCO KOVACIC IN MARIBOR

Uredniški odbor / Editorial Board

dr. Ivo Banac (ZDA / USA), dr. Rajko Bratuž, dr. Neven Budak (Hrvaška / Croatia),
dr. Jožica Čeh Steger, dr. Darko Darovec, dr. Darko Friš, dr. Stane Granda, dr. Andrej Hozjan,
dr. Tomaž Kladnik, dr. Mateja Matjašič Friš, dr. Aleš Maver, dr. Jože Mlinarič, dr. Jurij Perovšek,
dr. Jože Pirjevec (Italija / Italy), dr. Dragan Potočnik, dr. Andrej Rahten, dr. Tone Ravnikar,
dr. Imre Szilágyi (Madžarska / Hungary), dr. Peter Štih, dr. Polonca Vidmar,
dr. Marija Wakounig (Avstrija / Austria), dr. Zinka Zorko

Odgovorni urednik / Responsible Editor

dr. Darko Friš

Zgodovinsko društvo dr. Franca Kovačiča

Koroška cesta 160, SI – 2000 Maribor, Slovenija

e-pošta / e-mail: darko.fris@um.si

Glavni urednik / Chief Editor

dr. Mateja Matjašič Friš

Članki so recenzirani. Za znanstveno vsebino prispevkov so odgovorni avtorji.

Ponatis člankov je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

The articles have been reviewed. The authors are solely responsible for the content of their articles.

No part of this publication may be reproduced without the publisher's prior consent and a full mention of the source.

Žiro račun / *Bank Account:*

Nova KBM d.d.

SI 56041730001421147

Prevajanje / *Translation:*

David Hazemali, Uroš Turnšek

Lektoriranje / *Language-editing*

Ana Šela

Oblikovanje naslovnice / *Cover Design:*

Knjižni studio d.o.o.

Oblikovanje in računalniški prelom /

Design and Computer Typesetting:

Knjižni studio d.o.o.

Tisk / *Printed by:*

Itagraf d.o.o.

<http://shs.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si>

Izvillečke prispevkov v tem časopisu objavljata 'Historical – Abstracts' in

'America: History and Life'.

Časopis je uvrščen v 'Ulrich's Periodicals Directory', evropsko humanistično bazo ERIH in
mednarodno bibliografsko bazo Scopus (h, d).

*Abstracts of this review are included in 'Historical – Abstracts' and
'America: History and Life'.*

*This review is included in 'Ulrich's Periodicals Directory', european humanistic database
ERIH and international database Scopus (h, d).*

Studia historica Slovenica, Časopis za humanistične in družboslovne študije,

je vpisan v razvid medijev, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo RS, pod zaporedno številko 487.

Izdajo časopisa sta omogočili Agencija za raziskovalno dejavnost RS in Mestna občina Maribor.

Co-financed by the Slovenian Research Agency and City of Maribor.

*Studia
historica
slovenica*

Kazalo / Contents

Jubilej / Anniversary

ALEŠ MAVER: Ob sedemdesetletnici profesorja dr. Staneta Grande625

Članki in razprave / Papers and Essays

MARTIN BELE: Štajerske deželne službe pred letom 1311631
The Styrian Regional Offices until the Year 1311

DARKO ŠČAVNIČAR: Pravice in dolžnosti vojaka v prvi svetovni vojni661
Rights and Duties of the Soldier during World War I

MIHA ŠIMAC: "Dušni blagor" soške armade: oris duhovne oskrbe
na soškem bojišču 1915–1917687
*"Peace of Soul" at the Isonzo Front: An Outline
of Spiritual Care at the Isonzo Battlefield 1915–1917*

RENATO PODBERSIČ: Od porazov do zmag z božjo pomočjo.
Goriška duhovščina in leto 1917717
*From Defeats to Victories with God's Help. The Gorizia Clergy
in the Year 1917*

DEAN KOMEL: Veliki oktober in veseli december: O nekaterih
vprašanih oktobrske revolucije in revolucije sploh737
*The Great October and the Merry December: On some Issues
of the October Revolution and Revolutions in General*

MIRA MILADINOVIĆ ZALAZNIK: Vpliv oktobrske revolucije
na družino barona Johanna von Maasburga, avstro-ogrskega
generalmajorja v pokoju iz Vipave755
*The Influence of the October Revolution on the Family
of the Retired Austro-Hungarian Major General,
Baron Johann Maasburg in Vipava*

S *tudia* **H** *istorica* **S** *lovenica*

VINKO SKITEK: **Slovenska Koroška 1917: med fronto in zaledjem**.....775
*Slovenian Carinthia in the Year 1917: Between the Frontline
and the Hinterland*

DARJA KERIC: **Prekmurje leta 1917**811
Prekmurje in the Year 1917

JURE GAŠPARIČ: **Od odprtja avstrijskega parlamenta leta 1917
do novih držav leta 1918 – o oblikovanju češkoslovaške
in jugoslovanske države**.....827
*From the Opening of the Austrian Parliament in 1917
to the New States in 1918 – the Formation of the Czechoslovak
and Yugoslav States*

ANDREJ RAHTEN: **Račun brez Korošca? Dileme očeta Jugoslavije
ob ustanovitvi Banovine Hrvške** 845
*Sidelining Korošec? Dilemmas Facing the Father of Yugoslavia
on the Formation of the Banovina of Croatia*

Avtorski izvlečki / Authors' Abstracts 883

**Uredniška navodila avtorjem / Editor's
Instructions to Authors** 891

S *tudia*
H *istorica*
S *lovenica*

*Studia
historica
slovenica*

UDK 94(497.473)"1917":272
94(100)"1914/1918"
1.01 Izvirni znanstveni članek

DOI 10.32874/SHS.2018-26

Od porazov do zmag z božjo pomočjo *Goriška duhovščina in leto 1917*

Renato Podbersič

Dr. zgodovine, znanstveni sodelavec
Študijski center za narodno spravo
Tivolska 42, SI – 1000 Ljubljana
e-pošta: renato.podbersic@guest.arnes.si

Izvleček:

Prispevek obravnava delovanje Katoliške cerkve na Goriškem v vojnem letu 1917. Goriška duhovščina, večinoma zelo zvesta državi in habsburški vladarski družini, je med vojno delila žalostno usodo Goriške nadškofije, ki je trpela zaradi krvavih spopadov na soški fronti. Duhovniki sicer niso sodelovali v neposrednih vojnih spopadih, so pa nudili raznovrstno pomoč preizkušanemu prebivalstvu, bodisi v begunstvu ali pa v neposrednem frontnem zaledju. Ob prodoru pri Kobaridu jeseni 1917 se je velika večina goriške duhovščine iskreno razveselila avstro-ogrske zmage in uničujočega italijanskega poraza.

Ključne besede:

Cerkev in vojna, duhovščina na Primorskem, soška fronta, Goriška nadškofija, nadškof Frančišek B. Sedej

Studia Historica Slovenica

Časopis za humanistične in družboslovne študije
Maribor, letnik 18 (2018), št. 3, str. 717–736, 41 cit., 5 slik
Jezik: slovenski (izvleček slovenski in angleški, povzetek angleški)

O Goriški nadškofiji

Goriška nadškofija je uživala poseben položaj in pozornost znotraj avstrijske Cerkve zaradi izpostavljene lege na obrobju monarhije ter zapletenega narodnostnega položaja. Obsegala je ožjo Goriško, Vipavsko dolino do Hublja oz. kranjske meje na vzhodu, goriški Kras, Brda, Soško dolino, Cerkljansko in avstrijsko Furlanijo do italijanske meje na zahodu. Šlo je za geografsko precej razgibano področje, od Alp na severu do morja na jugu pri Trziču (Monfalcone). Od Vipavske doline na vzhodu do furlanske ravnine na zahodu.

V političnem smislu je Goriška nadškofija obsegala skoraj celotno Pokneženo grofijo Goriško-Gradiščansko, deželo v okviru habsburške monarhije.¹ Deželno glavno mesto je bilo hkrati tudi sedež nadškofa in stolne cerkve. Dežela je bila razdeljena na pet okrajnih glavarstev: goriško, tolminsko, sežansko, gradiščansko in tržiško (Monfalcone). Goriški deželni glavar od leta 1913 do konca prve svetovne vojne je bil duhovnik dr. Luigi Faidutti.²

Od leta 1830 naprej je goriški nadškof nosil naslov "ilirski metropolit". V to metropolijo so kot sufragani spadale tržaško-koprška, ljubljanska, poreško-puljska in krška škofija. Leta 1915 je bilo v goriški nadškofiji 365 duhovnikov, od tega 205 v dušnem pastirstvu. Celotna nadškofija je bila razdeljena na 194 pastoralnih enot ali "stationes curatae", to je župnij, vikariatov, kuracij in kaplanij. Goriški nadškofje so poznali nenapisano pravilo, da se duhovniki nameščajo po etničnem principu. Tako so v slovenskih pastoralnih enotah službovali slovenski duhovniki.³

Ob začetku spopadov na soški fronti maja 1915 je Goriška nadškofija štela dobrega četrto milijona prebivalcev, večinoma katoličanov. Njeno ozemlje je bilo razdeljeno na sedemnajst dekanatov, ki so bili v glavnem etnično razdeljeni. Devet jih je bilo popolnoma slovenskih (Bovec, Kobarid, Tolmin, Črniče, Kanal, Šempeter pri Gorici, Devin, Cerklje, Komen), šest je bilo furlanskih oz. italijanskih (Gradišče, Krmin, Tržič, Fiumicello, Visko, Oglej). Mešana sta bila samo dva dekanata, Gorica in Ločnik. Italijanska oziroma furlanska narodna

¹ Pod Tržaško škofijo je spadalo okrog 20.000 prebivalcev Krasa, ki so sicer sodili v Goriško-Gradiščansko grofijo.

² Luigi Faidutti, rojen leta 1861 na Škrutovem v Beneški Sloveniji, mašniško posvečenje je prejel leta 1884, na Dunaju je leta 1888 doktoriral iz teologije. Bil je profesor, deželni glavar, državni in deželni poslanec ter voditelj furlanske Katoliške ljudske stranke. Veliko je naredil za izboljšanje položaja revnega kmečkega prebivalstva v Furlaniji predvsem z ustanavljanjem mreže zadrug in posojilnic. Nasprotniki so ga obtoževali avstrijakantstva in vdanosti monarhiji ter cesarju. Po vojni je Faidutti deloval v diplomatski službi Svetega sedeža kot odposlanec v Litvi. Umrl je 18. decembra 1931, pokopan je v Kaunasu, Litva (*Primorski slovenski biografski leksikon*, 4. snopič (Gorica, 1977), str. 341–342).

³ *Status personalis et localis Archidieceos Goritensis* (Gorica, 1915) (dalje: *Status personalis et localis Archidieceos Goritensis*); Renato Podbersič, *Katoliška Cerkve na Goriškem med prvo svetovno vojno*, magistrska naloga (Ljubljana, 2004), str. 33–78 (dalje: Podbersič, *Katoliška cerkev na Goriškem*).

Goriški nadškof F. B. Sedej s spremstvom v kapucinskem samostanu v Svetem Križu (Arhiv Društva soška fronta 1915–1917)

komponenta je bila v goriški dekaniji omejena zgolj na samo mesto. V dekaniji Ločnik pa so bile povsem slovenske številne briške vasi.⁴

Nadškof Sedej⁵ je ob koncu julija 1915 iz Gorice odpotoval v Vipavo, kjer je ostal mesec dni, konec avgusta 1915 pa se je umaknil v Ravne pri Cerknem. Iz tamkajšnjega župnišča je začasno vodil nadškofijo. Ob koncu leta 1915 je končno našel trajnejšo namestitev v cistercijanskem samostanu v Stični. Iz Gorice mu je uspelo umakniti tudi Centralno bogoslovno semenišče z gojenji in profesorji, ki je tudi v študijskih letih 1916/17 in 1917/18 dokaj normal-

⁴ *Status personalis et localis Archidioeceseos Goritiensis*; Camillo Medeot, *Storie di preti Isontini internati nel 1915* (Gorica, 1969), str. 10–11.

⁵ Goriški nadškof Frančišek Borgia Sedej, rojen 10. oktobra 1854 v Cerknem, mašniško posvečenje je prejel leta 1877, leta 1884 je na Dunaju doktoriral iz teologije. Leta 1906 je postal deseti goriški nadškof in ilirski metropolit. Poleti 1915 se je umaknil iz Gorice, večino begunstva je preživel v samostanu v Stični. Sredi marca 1918 se je vrnil v Gorico. Po vojni je kljub fašističnim pritiskom deloval v dobro vseh svojih vernikov. Umrli je v 28. novembra 1931 v Gorici, pokopan je na Sveti Gori (*Primorski slovenski biografski leksikon* (PSBL), 14. snopič (Gorica, 1988), str. 319–323).

no delovalo v samostanu v Stični. V razrušeno Gorico se je nadškof Sedej vrnil sredi marca 1918. Habsburški cesar Karel I. je nadškofu Sedeju 18. avgusta 1917 podelil visoko državno odlikovanje, Red železne krone prvega reda. Odlikovanje si je zaslužil za delo v dobrobit ljudstva in države.⁶

Katoliška cerkev in leto 1917

To leto je posebej zaznamovala tudi mirovna pobuda tedanjega papeža Benedikta XV., ki je 1. avgusta 1917 na vse voditelje v vojno vpletenih držav naslovil mirovni predlog. Ta naj bi prinesel trajen mir. Diplomatska nota je bila posredovana vsem sprtim stranem preko tistih držav, ki so imele svoja predstavništva pri Svetem sedežu. Tako je Velika Britanija noto posredovala Italiji, ki ni imela diplomatskih odnosov s Svetim sedežem. Omenjeni predlog je vseboval pet točk in je govoril o trajnem in pravičnem miru, istočasni in vzajemni razorožitvi, ki bi jo jamčile mednarodne sile, prosti plovbi po svetovnih morjih, vzajemnem odpisu vojne škode, vrnitvi zasedenih področij ter iskanju soglasnosti pri reševanju ozemeljskih vprašanj.⁷

Žal je bil papežev poziv bolj ali manj prezrt. Zanimivo je, da se je njegov predlog v marsičem ujemal s kasnejšim mirovnim načrtom ameriškega predsednika W. Wilsona z znamenitimi 14 točkami. Papeževa prizadevanja so našla odmev tudi na Goriškem, črniški dekan Novak je krivdo za neuspeh videl predvsem v antantnih zaveznikih: "1. avgusta 1917 je izdal sv. Oče zopet nov poziv na vladarje, naj sklenejo mir. Piše prav ganljivo – a bojim se, da se srca Angležev in Američanov ne bodo dala ganiti."⁸

Kmalu se je papež spet javno oglasil, tokrat ob priliki britanske osvojitve Jeruzalema. Dne 9. decembra 1917 so namreč Britanci vkorakali v sveto mesto in ga osvobodili iz večstoletne turške oblasti. Sveti sedež ob tem svetovnem dogodku nikakor ni molčal, že 11. decembra je s posebnim razglasom večnemu mestu to naznanil in poudaril veselje, da so kraji, ki so posvečeni po Kristusu, zopet prišli v krščanske roke. Hkrati so v Rimu odredili javne molitve in slovesno zahvalno službo božjo v baziliki sv. Križa. Poluradno glasilo Svetega sedeža "Osservatore Romano" je tedaj zapisal:

⁶ Tomaž Simčič, "Sedejeva življenjska pot", v: *Sedejev simpozij v Rimu*, ur. Edo Škulj (Celje, 1988), str. 57; Podbersič, *Katoliška cerkev na Goriškem*, str. 100.

⁷ Jean Mathieu-Rosay, *Die Päpste im 20. Jahrhundert* (Darmstadt, 2005), str. 65–66; Bogdan Kolar, "Mirovne pobude papeža Benedikta XV. in odmevi na Slovenskem", *Studia Historica Slovenica* 18, št. 2 (2018), str. 443–468.

⁸ Alojzij Novak, *Črniška kronika*, ur. Renato Podbersič in Drago Sedmak (Gorica, 2014), str. 226: 23. avgust 1917 (dalje: Novak, *Črniška kronika*).

Vsi kristjani moramo pozdravljati, da se sveto mesto ne nahaja več v oblasti nekrščanske države, ampak da je sedaj zopet v rokah krščanske velesile. Papež sam je pri svojem božičnem nagovoru 24. decembra 1917 v vznesenih besedah dal duška svoji radosti, da so pripadli zopet krščanski veri sveti kraji in častita tla, kjer je bila kri prelita, po kateri smo bili odrešeni.

Papežu Benediktu XV. verjetno ni prišlo niti na misel, da krši svojo strogo nevtralnost, ko se je iz verskih razlogov veselil osvoboditve Jeruzalema!⁹

Goriška Cerkev v letu 1917

Habsburška država je vstopala v četrto leto vojne. Negotovost, pomanjkanje in naveličanost so se naselili med prebivalstvo. Po drugi strani so ljudje, tudi duhovniki, pričakovali mir. Odličen vpogled v neposrednem frontnem zaledju nam ponuja *Črniška kronika*, ki jo je pisal msgr. Alojzij Novak, dekan in župnik v Črničah sredi Vipavske doline. Njegovi zapisi so enkratno pričevanje o dogodkih v času hudih spopadov na soški fronti med prvo svetovno vojno. Posebej so dragoceni zaradi živega opisovanja dogodkov nedaleč od frontne črte in življenja v neposrednem frontnem zaledju. Črniče so bile namreč prva vas, gledano proti vzhodu, od koder avstro-ogrske oblasti niso evakuirale civilnega prebivalstva v begunstvo. V začetku leta 1917 je A. Novak v župnijsko kroniko zapisal:

Novo leto se je pričelo – v upanju na mir /.../ Čeprav imamo zasedeno celo Belgijo, Srbijo, Črno goro in zdaj že tudi skoro celo Romunijo, smo vendar reveži, ker živeža zmanjkuje. Moj utis (vtis, op. avtorja) je ta, da dolgo tako več ne more iti. Kdo bo letos pomladi polja obdelal? Pri nas se niti ne spleča začeti; ker ne gleda vojaštvo nič več, kamor mu bolj ugaja, tja zapelje vozove, četudi bi bila to včeraj obsejana njiva. Krade se kar na debelo, kolov in rahel po vinogradih že nič več ni, trte objede (obgrizene, op. avtorja) od konj. Res lepo se nam kaže. Pri naši fronti je vse po starem. Oboroženi smo do zob, za vsakim grmom skoraj tiči kanon.¹⁰

Številni goriški duhovniki, predvsem iz župnij, ki so ležale ob frontni črti, so se že v letih 1915 oz. 1917 umaknili v begunstvo. Šempetrski dekan dr. Franc Knavs, ki je leta 1917 deloval kot katehet v konviktu za otroke-begunce z juga na Dunaju, je to obdobje v cerkvenih matičnih knjigah zelo slikovito označil z eno samo besedo – EXILIUM. Sicer ni obstajalo neko splošno pravilo, ki bi dolo-

⁹ Josip Srebrnič, "Rimsko vprašanje", *Čas – znanstvena revija Leonove družbe* 13 (1919), str. 28.

¹⁰ Novak, *Črniška kronika*, str. 199: 19. januar 1917.

čalo, kam se bodo izselili določeni cerkveni župnijski uradi. Velikokrat je bilo to prepuščeno kar samim duhovnikom, da se znajdejo po svojih močeh. Večina duhovnikov je sledila svojim vernikom na pot v begunstvo. Nekateri duhovniki so se zatekli v domače vasi. Drugi so sledili občinskim uradom oz. županstvom na poti v begunstvo. Včasih so se nekateri župniki-begunci tudi selili po različnih krajih. V večjih krajih, kjer sta pred nastopom begunstva delovala župnik in en ali celo dva kaplana, se je po navadi dogajalo, da so čas begunstva prebili na različnih krajih. Leta 1917 je v dušnem pastirstvu med begunci delovalo kar 175 duhovnikov iz treh škofij: Gorica, Trento in Poreč-Pulj. Duhovniki so se zaradi svoje izobrazbe, družbene vloge in pričakovanj ljudi-beguncev velikokrat znašli kot pravi voditelji in edina preostala avtoriteta, kot svetopisemski pastirji svoje črede ovac. Državne oblasti so se zavedale pomembnosti njihovega dela, tako v begunskih taboriščih kot med begunci, ki so bili razpršeni širom tedanje monarhije. Zato so podpirali delovanje duhovnikov. Ti so se izkazali na najrazličnejših področjih in delih, ki so jih opravljali. Njihova vloga v Cerkvi, ki so jo prinesli od doma, se je v begunstvu nadgrajevala in zadolžite so se množile. Begunski duhovniki so bili dušni pastirji in kateheti.¹¹

Zakrament prvega sv. obhajila je 15. junija 1917 prejela velika skupina begunskih otrok v begunskem taborišču Wagna pri Lipnici. Med njimi je bila Solkanka Ivanka Zavrtanik, rojena Grapulin, ki je ob tej priložnosti prejela spominsko listino, ki jo še vedno hranijo njeni potomci v Solkanu. Kapucin p. Joahim je ob tej priložnosti otroke naučil posebno pesmico, ki odraža zaupanje v Marijo, tako značilno za slovenskega človeka v vseh težkih časih:

Si mogočna pomočnica, v hudih bojih tolažnica.

Ker moč človeška peša že, edino ti pomagaš še.¹²

Največji problem verske oskrbe so predstavljale prav majhne in razpršene begunske skupnosti, raztresene širom monarhije. Težko je bilo pričakovati, da bo za vsako tako skupnost pristojen lasten dušni pastir. Prvi razlog je bilo pomanjkanje duhovnikov za opravljanje tovrstnih dejavnosti. Drugi razlog gre iskati v prizadevanjih državnih oblasti, zlasti ministrstva za notranje zadeve, da bi zaradi finančnih stroškov zadržalo obstoječe število duhovnikov, delujočih v begunskem dušnem pastirstvu. Take razkropljene begunske skupnosti so tako oskrbovali bližnji duhovniki, ki so sicer bili nameščeni v bližnjih in večjih

¹¹ *Hilfskomitee für die Flüchtlinge aus dem Süden, Zweiter Tätigkeits-Bericht* (Dunaj, 1917), str. 117–121; Podbersič, *Katoliška cerkev na Goriškem*, str. 100.

¹² *Slovenski begunski koledar za leto 1917*, izdal in založil dr. Luigi Faidutti (Ljubljana, 1917), str. 103; Drago Sedmak, *Ob vznosu branikov – Solkan in Solkanci med prvo svetovno vojno* (Celovec, 2003), str. 114–115.

skupnostih. Občasno so se odpravili na obisk k razpršenim rojakom. Tovrstna rešitev je seveda povzročala nezadovoljstvo in jezo beguncev. To so potrjevali obiski delegatov Begunskega odbora. Jeseni 1917 so se slovenski begunci v Spodnji Avstriji pritoževali, da jih že od marca tistega leta ni obiskal noben slovenski duhovnik. Obžalovali so dejstvo, da so ostali brez verske oskrbe, zlasti jih je motila odsotnost možnosti za slovensko spovedovanje. Očitno so vedeli, da je goriški Nadškofijski ordinariat določil dva duhovnika, ki naj bi skrbela zanje, a tega nista izvajala.¹³

Država je očitno znala ceniti delo duhovnikov v begunstvu. Predstavniki oblasti so se zavedali, da jim prav duhovniki pomagajo lajšati bedo in stisko beguncev. Poleg županov so bili neposredna vez med oblastjo in državljani. Zato so občasno prirejali velike slovesnosti, katerih namen je bil javno pokazati skrb duhovnikov za dobrobit državljanov. Med največje tovrstne prireditve lahko štejemo tisto v Ajdovščini, 13. maja 1917. Tam je tržaški cesarski namestnik, baron Fries-Skene odlikoval večjo skupino goriških zaslužnih duhovnikov in županov:

Ta dan je bil določen kot skupni dan odlikovanja goriških gg. duhovnikov in županov iz izpraznjenih župnij in občin. Slovesnost se je pričela s slovesno sveto mašo. Pri vhodu v cerkev je sprejel gosp.c.kr. namestnika soupravitelj šturski župnik Mihael Kmet. Po sveti maši je bilo slavnostno zborovanje v občinski pisarni. Odlikovani so bili gg. duhovniki: Jožef Godnič, zlati zaslužni križ s krono; Anton Grbec, župnik iz Mirna, z zlatim zaslužnim križem s krono; Vinko Vodopivec, viteški križ Franc Jožefovega reda in zaslužni križ Rdečega križa; Ivan Remec, župnik iz Vogrskega, zlati zasl. križ s krono, in kaplan Josip Likar iz Solkana, zlati zaslužni križ.¹⁴

Prav v letu 1917 je smrtna kosa močno pobirala svoj davek med goriškimi duhovniki-begunci. Prizaneseno ni bilo niti višji duhovščini, ki je našla zatočišče večinoma na Kranjskem. Dekan Janez Filipič iz Ločnika je umrl v Ljubljani leta 1917.¹⁵ Goriški stolni kanonik Janez Nepomuk Murovec¹⁶ je umrl leta 1917 v begunstvu v Škofji Loki. Čez nekaj mesecev mu je sledil Janez Wolf, stolni

¹³ Paolo Malni, "Tra internamento e profuganza", v: *L'Arcidiocesi di Gorizia*, ur. Joško Vetrih (Gorica, 2002), str. 462

¹⁴ "Primorske novice", *Slovenec*, 19. 5. 1917, št. 114, str. 4.

¹⁵ Janez Filipič, rojen leta 1844 v Grgarju, posvečen leta 1867 v Gorici. V Ločniku od leta 1888. Umrl je 26. junija 1917 v Ljubljani (*Necrologium sacerdotum*, ur. Michele Tomasini (Gradisca d'Isonzo, 2013), str. 199).

¹⁶ Janez (Ivan) Nepomuk Murovec, rojen leta 1859 v Podmelcu, posvečen leta 1882. Od leta 1914 stolni kanonik. Umrl je 31. januarja 1917 v Škofji Loki (*Necrologium sacerdotum*, ur. Michele Tomasini (Gradisca d'Isonzo, 2013), str. 48).

kanonik in upravitelj malega semenišča, ki je umrl v Ljubljani.¹⁷ Nekdanji tolminski dekan Jožef Kragelj¹⁸ je prav tako umrl v Ljubljani leta 1917.¹⁹

Cerkvena uprava v mestu Gorica

Goriška Cerkev je avgusta 1916, po italijanski zasedbi Gorice, doživela hud udarec. Novembra 1916 je italijanski vojaški škof Angelo Bartolomasi poslal pismo Generalnemu sekretariatu za civilne zadeve s prošnjo, da se uredi cerkvena uprava v mestu in okolici. Škof Bartolomasi je cerkveno-upravno odgovarjal za celotno italijansko zasedbeno ozemlje. Želel je mesto povzdigniti v sedež dekanata s posebnimi pooblastili (*Vicaria Foranea*). Tak status sta znotraj zasedenega ozemlja goriške nadškofije že imela Krmin za vzhodno Furlanijo in Brda ter Kobarid za Posočje. To je storil z vednostjo začasnega generalnega vikarja za vzhodno Furlanijo in krminskega dekana Giuseppeja Peteanija, ki je dotlej cerkveno upravljal zasedeno ozemlje ob spodnji Soči. Italijanske oblasti so verjetno hotele povrniti Gorici pomen, ki ga je uživala kot uveljavljen škofijski in metropolitni sedež. Vendar do take rešitve ni prišlo, verjetno zaradi neposredne bližine vojnih spopadov, ki so se preselili vzhodno od mesta in majhnega števila preostalega civilnega prebivalstva. V obstoječo mrežo cerkvene razdelitve je bila sicer vključena tudi Gorica, na čelo goriške dekanije je bil postavljen Carlo de Baubela,²⁰ eden redkih duhovnikov, ki se niso umaknili pred italijanskim vkorakanjem in dotedanji župnik pri sv. Roku. Šlo je za eno od štirih goriških župnij, ki so jo naseljevali predvsem Furlani. Tako je župnik Baubela med januarjem in oktobrom 1917 upravljal vse goriške župnije. Na to mesto ga je v pismu z dne 7. decembra 1916 imenoval prav krminski dekan Peteani, dekret pa je izdal sam vojaški škof Bartolomasi. Župnik Baubela je ob tem zastopal interese stolnega kapitlja in nadškofijskih semenišč ter užival vse cerkvene pravice, ki so jih imeli imenovani dekani goriške nadškofije. Nadalje krminski dekan Peteani Baubeli sporoča, da se mora za svoje civilne pravice pozanimati pri Generalnem sekretariatu za civilne zadeve s posredovanjem lokalnega civil-

¹⁷ Janez Wolf, rojen leta 1835 v Podbrdu, posvečen leta 1859 v Gorici. Kar 22 let je bil župnik pri sv. Ignaciju v Gorici, od 1902 stolni kanonik. Umrl je 10. maja 1917 v Ljubljani (*Necrologium sacerdotum*, ur. Michele Tomasin (Gradisca d'Isonzo, 2013), str. 152).

¹⁸ Jožef Kragelj, rojen leta 1845 v Volčah, posvečen 1868 v Gorici. Od 1877 župnik in dekan v Tolminu. Umrl je kot begunec v Ljubljani, 16. avgusta 1917 (*Necrologium sacerdotum*, ur. Michele Tomasin (Gradisca d'Isonzo, 2013), str. 254).

¹⁹ *Status personalis et localis Archidiececeos Goritiensis*, str. 81–83.

²⁰ Carlo de Baubela, doktor teologije, rojen leta 1852 v Villi Vicentini, mašniško posvečenje prejel leta 1876, kar 32 let župnik pri sv. Roku v Gorici. Tam je umrl 26. decembra 1927

nega komisarja.²¹

Prva reakcija župnika Baubele do novega imenovanja je bila odklonilna. Pri tem se je izgovarjal na starost, saj se je bližal 65-im letom starosti in psihične težave zaradi dolgotrajne vojne. V pismu 4. januarja 1917 se je sicer zahvalil za izkazano mu čast, vendar je ponujene funkcije odklonil. Baubela je sicer dopuščal možnost, da bi prevzel vodenje dveh župnij, ki so sestavljale polovico cerkvene uprave v Gorici. Zatrjeval je, da bi to nalogo lahko dobro opravljal, kaj več pa ni mogel prevzeti. Odklonilno pismo je Baubela poslal v vednost tudi Otellu Tamburlaniju, vojaškemu kuratu v Gorici. Podobno pismo je poslal tudi v Rim, naslovil ga je na Carla Martirana, vikarja-pomočnika škofa Bartolomasi-ja. Predvsem se je Baubela izgovarjal na svojo starost.

Toda krminski dekan Peteani ni odnehal. Baubelo je vzpodbujal in hrabil, naj si vendarle premisli ter sprejme omenjeno imenovanje. Ni želel spreminjati svojih odločitev, niti iskati drugih kandidatov, Baubeli je naročal, naj pač naredi, kar je mogoče, "naredite kolikor morete in upajte, da se razmere kmalu drugače obrnejo".²²

V pismu z dne 21. januarja 1917 je Baubela končno popustil. Krminskega dekana in goriško civilno oblast je obvestil, da sprejema zaupano mu nalogo.

Vendar s tem še ni bilo konec dopisovanj, saj je župnik Baubela postavil nekaj pogojev k svojemu imenovanju, predvsem se je želel rešiti morebitne materialne odgovornosti, saj je zahteval, da glavno ter odgovorno skrb za zaščito cerkva ter cerkvenega imetja v mestu prevzame že omenjeni Tamburlani. To je utemeljeval z lastno zavzetostjo in skrbjo za pastoralne potrebe preostalih vernikov. Poleg tega si je želel pridobiti pomočnika, ki bi mu pomagal pri izvrševanju zaupanih nalog.²³

Pomočnika je Baubela dobil 13. februarja 1917, na to mesto je bil imenovan mladi duhovnik, posvečen šele julija 1914, Jožef (Giuseppe) Jug iz Gorice, predtem kaplan v goriški cerkvi sv. Ignacija. Njegov uradni naziv je bil "Koadjutor pri vodenju goriških župnij" (*Coadiutore nella reggenza delle parrocchie di Gorizia*). Kaplan Jug se je vrnil v Gorico šele v začetku leta 1916, jeseni 1915 se je namreč umaknil v Ajdovščino. Med italijansko zasedbo se je izkazal kot duhovnik, pomagal je tudi pri oskrbi ranjencev in pokopavanju mrličev.²⁴

Spomladi 1917 se je Baubela preselil v kanoniško hišo v ulici Grabizio, kamor je tudi prejemal pošto iz Krmina. Medtem je postajal položaj župnika

²¹ Župnijski arhiv župnije sv. Roka v Gorici (*Archivio parrocchiale di San Rocco, Gorizia*), neurejeno gradivo. Arhiv je shranjen v dveh omarah. Del ga hranijo v župnijskem uradu pri Sv. Roku, del pa v omari za oltarjem v župnijski cerkvi sv. Roka v Gorici. Arhiv je neurejen in nepopisan. Delno je ohranjen po kronološkem zaporedju, delno po tematskih sklopih.

²² Prav tam.

²³ Prav tam.

²⁴ Camillo Medeot, *Lettere da Gorizia a Zaticina* (Videm, 1975), str. 48.

Cerkev sv. Ignacija na Travniku v Gorici, jeseni 1917 (Arhiv Društva soška fronta 1915–1917)

Baubele jasnejši. Italijanske oblasti so mu priznale tudi denarne dodatke za preživljanje. Pred vojno je bil župnik pri sv. Roku upravičen do 205 kron mesečne kongruie, to je dogovorjene mesečne duhovnikove vsote ali plače, ki jo je prejemal vsak župnik in učitelj v Avstro-Ogrski za svoje delo. Generalni sekretariat za civilne zadeve je župniku Baubeli 12. maja 1917 na stroške občine priznal odškodnino za poškodovano bivališče in mesečno nagrado za njegovo delo. Ta je bila izplačljiva v treh postavkah, tudi za nazaj; 184,5 lir mesečno je prejel za čas od 1. septembra do 30. novembra 1916, 157,5 lir pa od 2. decembra naprej. Posebej so mu še izplačevali 60 lir na mesec za vodenje ostalih župnij v mestu.²⁵

Dne 8. maja 1917 je postal Baubela spovednik uršulinskega samostana, kjer je pred leti že opravljal službo samostanskega duhovnika. Dne 5. oktobra se je udeležil slovesnih zaobljub uršulinske novinke Notburge Drole. Kljub vojnemu stanju se je našel čas in misel tudi na božje postave. Iz Vatikana so Baubelo obvestili, da se zaradi posebnih okoliščin njegovi verniki lahko odpovejo običajnim postnim postavam v postnem času. Te ostanejo v veljavi le za veliki petek. Hkrati je dobil možnost podelitve odveze za vse grehe, tudi tiste, ki so bili pridržani papežu ali krajevnim škofom. Ta ugodnost je sicer veljala za vse

²⁵ Župnijski arhiv župnije sv. Roka v Gorici, neurejeno gradivo.

duhovnike na vojnem področju.

Glede prve Baubelove zahteve so se stvari odvijale počasi in očitno v nasprotni smeri njegove želje. V pismu brez datuma je Baubela spraševal škofa Bartolomasija, kako se urejajo zadeve v zvezi z varstvom stavbe goriške nadškofije. Konec aprila 1917 je general Giovanni Cattaneo, vojaški poveljnik mesta Gorica, poslal vojaškemu kuratu Tamburlaniju zahtevo, naj se čimprej zaključi s predajo cerkvenih stvari (*cose Ecclesiastiche*) duhovniku Baubeli. Istočasno je upravitelj goriške občine oziroma civilni komisar Giovanni Sestilli (*Commisario civile del Comune di Gorizia*), sicer karabinijerski stotnik, izdal dovoljenje kuratu Tamburlaniju, ki, "je odgovoren za vsa vprašanja cerkvene in verske narave, civilnega stanu in varovanja cerkva, samostanov in semenišč, itd. ter kot tak ima svoboden dostop v vse navedene prostore".²⁶ Očitno so civilne mestne oblasti le prisluhnile Baubeli in zmanjšale njegovo odgovornost. Župnik Baubela je sicer ostal v svoji župniji do dvanajste soške bitke in ponovne vrnitve Gorice v avstro-ogrske roke. Iz Gorice se je umaknil 26. oktobra 1917 in se nastanil v mestu Viareggio v Toskani, kjer je preživel begunstvo do ponovne vrnitve v porušeno župnijo spomladi 1919.

Cerkev in prodor pri Kobaridu

Že v pripravah na dvanajsto soško bitko, ki so jo izvedle združene nemške in avstro-ogrske vojaške sile novo oblikovane 14. armade, je prišlo do nesporazumov glede verske oskrbe vojakov nekatoliške vere in uporabe cerkvenih objektov zanje. Na soški fronti so branilci prvič izvedli protiofenzivo, pri tem so jim dejavno pomagali tudi Nemci. Najbolj neomajen je bil ravno nadškof Sedej, medtem ko sta njegova sufragana, ljubljanski Jeglič in tržaški Karlin, pokazala nekoliko več prožnosti za ekumensko sodelovanje. Dejstvo je, da je prišlo v tej ofenzivi na soško fronto in v zaledje veliko nemških vojakov protestantske vere, protestantskih cerkva na tem območju pa ni bilo. Škof Jeglič se je o ravnanju v tem primeru široko posvetoval, za mnenje je povprašal tudi metropolita Sedeja:

Z Dunaja je prišlo od ministerstva, naj se duhovniki pouče, da naj tam, kjer ni templja za protestante, dopusti protestantovski vojaščini naše cerkve za njihovo službo božjo, ker taka je navada na Nemškem, na Francoskem in škof briksenški je za svojo škofijo že lani dal podrobno navodilo izdal.

²⁶ Župnijski arhiv župnije sv. Roka v Gorici, neurejeno gradivo.

Škof Jeglič je bil nasproten temu mišljenju, ker je po njegovem taka uporaba katoliških cerkvenih objektov zoper cerkvene postave in bi žalila verska čustva vernikov. Ker je hotel še mnenje visokih cerkvenih oblasti, se je obrnil direktno na dunajskega nuncija, ki pa je v bistvu potrdil njegovo mnenje. Jeglič je torej to direktivo odbil, vendar jo je molče dopuščal v primeru ostrega vojaškega nastopa. "Mislim sem edino na vojake iz Nemčije. Naši ne katoličani niso tako brezobzirni." O vsem je obvestil tudi nadškofa Sedeja. Ta mu je svetoval, naj prošnjo ministrstva odločno odbije. Pri tem naj se sklicuje na dekret Svetega sedeža iz leta 1873, ki je naročal, naj se izbriše vsaka cerkev, ki so jo drugoverci s silo dobili v uporabo. Očitno je bil najpopustljivejši in ekumensko razpoložen prav tržaški škof Karlin, ki je sicer vedel za uradno cerkveno stališče, vendar je dopuščal možnost začasne dopustitve tovrstne uporabe katoliških cerkva, glede na to, da je bilo vojno stanje.²⁷

Goriška duhovščina v zaledju fronte je nestrpno pričakovala novice o prodoru. Ignacij Leban, župnik v Batujah, je v župnijsko kroniko zapisal: "Prihajajo prvi glasovi, da so naši prodrli pri Bovcu in Kobaridu. Upanje je, da bomo rešeni."²⁸

Avstro-ogrske enote so v Gorico dejansko vkorakale 27. oktobra 1917. Velika večina duhovščine, predvsem slovenske, je italijanski umik dejansko občutila kot – osvoboditev. "Skoro, da ne verujemo. Gorica je zopet naša."²⁹

Podobne občutke je delil tudi nadškof Sedej. V pastirskem pismu,³⁰ izdanem 4. decembra 1917 v Stični, se je iskreno razveselil in hkrati zahvalil "Vsemoogočnemu Bogu", da je njegovo nadškofijo osvobodil sovražnikov in jo ponovno združil s katoliško Avstrijo pod slavno dinastijo Habsburžanov. Pohvalil je avstro-ogrsko osvobodilno vojsko in hrabre vojake ter se skliceval na katoliško Avstrijo, ki je Italijanom v nekaj dneh vzela tisto, za kar so se oni mukoma borili dve leti in pol. V pastirskem pismu je nadalje zapisal, da je to "božje delo" in naročil zahvalne molitve po vsej Goriški nadškofiji. Italijansko okupacijo je primerjal z babilonskim suženjstvom, italijanski poraz pa je označil kot božjo kazen za italijansko vlado, ki bo morala plačati za svojo nezvestobo in nasilje proti Cerkvi. To pismo je Sedej drago stalo v povojnem obdobju, saj je služilo kot iztočnica za dokaz njegovega protiitalijanskega razpoloženja in posledično preganjanja fašističnih oblasti.³¹

Na dan vseh svetih, 1. novembra 1917, je deželni glavar msgr. dr. Luigi

²⁷ Nadškofijski arhiv v Ljubljani (NŠAL), Jegličev dnevnik, 5. zvezek, oktober 1916.

²⁸ Župnijski arhiv Batuje, Župnijska kronika Batuje, 25. oktober 1917.

²⁹ Prav tam, 28. oktober 1917.

³⁰ V letu 1917 je sicer nadškof Sedej, tedaj v begunstvu v Stični, izdal le eno okrožnico (15. januar) o duhovnikih med vojno in eno pastirsko pismo ob koncu spopadov ob Soči.

³¹ Podbersič, *Katoliška cerkev na Goriškem*, str. 43. Okrožnice in pastirska pisma nadškofa Sedeja hrani Nadškofijski arhiv (ACAG) v Gorici.

Ruševine uršulinskega samostana v Gorici (Arhiv Društva soška fronta 1915–1917)

Faidutti daroval zahvalno mašo za osvobojeno domovino v cerkvi sv. Uršule v močno poškodovanem uršulinskem samostanu, svečanost trenutka je še povečal tržaški cesarski namestnik Alfred Fries-Skene. Prav pri uršulinkah so med vojno našle zatočišče vse redovnice (devet uršulink, dve notredamki, štiri usmiljenke), ki so vztrajale v Gorici tudi pod italijansko zasedbo (avgust 1916–oktober 1917) ter nudile duhovno in materialno podporo maloštevilnim preostalim meščanom.³²

Od prodora pri Kobaridu do konca vojne

Po dvanajsti soški bitki in prodoru pri Kobaridu se je na Goriško končno vrnil mir. Od začetka ofenzive 24. oktobra 1917 se je italijanska vojska, ki ni pričakovala tovrstnega napadalnega sunka izmučene monarhije le še umikala. V štiri-najstih dneh so združene sile dosegle reko Piavo, kjer se je fronta ustalila za leto

³² *L' Eco del Litorale*, 3. november 1917; Renato Podbersič, "Goriške redovnice med prvo svetovno vojno", *Kronika* 55, št. 2 (2007), str. 307–309.

dni, do konca prve svetovne vojne. Prodor avstro-ogrskih in nemških enot na ozemlje Kraljevine Italije je povzročil umik dela civilnega prebivalstva. Umaknil se je tudi videmski nadškof Rossi.³³ Na svojih mestih sta ostala oba dekana s posebnimi pooblastili (*Vicari Foranei*),³⁴ kobariški Jurij Peternel in krminski Giuseppe Peteani. Umaknili so se tudi vsi duhovniki, ki so jih na zasedenem ozemlju postavile italijanske oblasti.³⁵

Ob ponovni vrnitvi pod habsburško oblast se je marsikateri duhovnik zahvaljeval Bogu, predvsem pa Mariji, zelo priljubljeni pri Slovencih. Verjeli so, da bo prav Marija najkasneje do maja 1918 izprosila dokončen mir, seveda z avstrijsko zmago.

In res, ravno v Marijinih mesecih, majnika in oktobra je zmagovala od vseh strani ogrožena Avstrija. Majnika 1. 1915 je bila pri Gorlicah poražena Rusija, oktobra Srbija in Črnagora; majnika 1916 Italija pri Asiago, oktobra Romunija, majnika 1917 zopet Rusija, in oktobra Italija. Ljudje, ki nič ne mislijo, so med triletno vojsko blebetali, da molitev nič ne pomaga. Očividno pa je, da smo se radovali naših zmag, ko smo največ molili in častili preblazeno Devico Marijo. Dasi nisem prerok, sem vendar zase prepričan, da nam bo mogočna Devica prihodnji majnik izprosila blaženi mir.³⁶

Že v začetku decembra 1917 je prišel nadškof Sedej na ogled v porušeno deželo in bil pretresen nad stanjem, ki ga je videl. Kot je poročal v pismu prijatelju in sošolcu dr. Antonu Primožiču, ga je zelo prizadela uničena goriška okolica: Šempeter, Vrtojba, Pevma in Podgora. Tudi cerkve v samem mestu so bile uničene ali vsaj močno poškodovane. Trpela je nadškofijska palača in novo malo semenišče. Priprave na obnovo Goriške so se sicer pričele davno pred osvoboditvijo Goriške. Že leta 1916 je bila pri c.kr. namestništvu v Trstu ustanovljena Deželna komisija za obnovo. Primorski vplivni možje, med katerimi so prevladovali župani in duhovniki, so že 17. marca 1917 v Ljubljani ustanovili

³³ Antonio Anastasio Rossi (1887–1948), videmski nadškof med 1910–1927 (Podbersič, *Katoliška cerkev na Goriškem*, str. 52).

³⁴ Poleti 1915 je bil velik del ozemlja Goriške nadškofije (Furlanija, Posočje) zaseden. Začasna cerkvena uprava videmskega nadškofa Rossija se je zaključila oktobra 1915 na podlagi sporazumov med Svetim sedežem in avstro-ogrsko vlado na eni strani in Svetim sedežem, italijansko vojsko ter videmskim nadškofom na drugi strani. Ti sporazumi naj bi vnesli več reda na cerkvenem področju okupiranega ozemlja. Predvidevali so predvsem sodelovanje lokalne duhovščine, tudi s čimprejšnjo vrnitvijo interniranih duhovnikov. Da bi zagotovili čim boljše duhovno oskrbo vernikov in hkrati učinkovito cerkveno upravo, so za okupirano področje goriške nadškofije imenovali začasne dekane (*Vicari foranei*) s posebnimi pooblastili. Več o tem glej: Podbersič, *Katoliška cerkev na Goriškem*, str. 59–60.

³⁵ Paolo Malni, "L'operato di monsignor Rossi e dei reggenti nell'Isontino (1915–1918)", *Metodi e ricerche* 6, št. 2 (1987), str. 69–72; Podbersič, *Katoliška cerkev na Goriškem*, str. 108–109.

³⁶ "Mirenski Grad", *Slovenec*, 7. 12. 1917, št. 281, str. 8.

Nadškofijska palača
v Gorici po zadet-
kih italijanskega
topništva (Arhiv
Društva soška fronta
1915–1917)

"Odbor za obnovitev Goriške". Odbor je bil sestavni del že uveljavljene Posredovalnice za goriške begunce v Ljubljani. Pomembno vlogo v Odboru se predstavljali goriški duhovniki, tajnik je postal dr. Ignacij Kobal, sicer goriški stolni vikar. Prva dela so se začela takoj po italijanskem umiku. Novembra 1917 je bil na Dunaju ustanovljen "Osrednji odbor za vrnitev beguncev in obnovo Primorja". Za častnega predsednika tega odbora so imenovali prav nadškofa Sedeja. Vidna člana odbora sta bila med drugimi tudi dva katoliška politika, duhovnik Anton Gregorčič in Josip Fon.³⁷

³⁷ "Preskrba goriških pregnancev", *Edinost*, 8. 4. 1917, št. 98, str. 2; Podbersič, *Katoliška Cerkev na Goriškem*, str. 25, 110.

Porušena cerkev sv. Petra v Šempetru pri Gorici (Arhiv Društva soška fronta 1915–1917)

Po kobariškem preboju so hiteli pregledovati škodo, med prvimi so se vračali prav goriški duhovniki-begunci, da bi ocenili škodo na cerkvenem imetju. Dopisnik ljubljanskega *Slovenca* je poročal: "V Gorici sem srečaval razne gospode duhovnike, goriške begunce, ki so šli ogledovat svoje župnije."³⁸

Za zbiranje različnih potrebščin za porušeno Goriško so agitirali tudi visoki cerkveni dostojanstveniki po drugih škofijah. Dunajski nadškof in kardinal Gustav Piffl je v dopisu Sedeja obvestil, da bo dunajska nadškofija pod Pifflovim vodstvom organizirala poseben Goriški dan (*Görzer Tag*) za zbiranje oblek, perila in tudi denarja. Zbrano je bilo namenjeno vračajočim beguncem. Kardinal Piffl je poznal stisko Goričanov, saj je pogosto obiskoval goriške begunce po

³⁸ "V Gorici, na Sv. Gori in na Krasu", *Slovenec*, 5. 1. 1918, št. 4, str. 8–9.

različnih taboriščih in jim podeljeval zakramente.³⁹

Namesto zaključka

Vojna je pustila globoke sledi na verskem, moralnem in materialnem področju Goriške nadškofije. Zaradi vojne je bilo na njenem ozemlju porušenih ali zelo močno poškodovanih kar 43 cerkva, še več jih je bilo potrebnih popravila.⁴⁰ Najbolj so trpele cerkve vzdolž celotne bojne črte na ozemlju Goriške nadškofija, od Bovške kotline do morja pri Devinu. Toda vojna se je počasi bližala koncu in november 1918 je prinesel mir tudi na Goriško. Leto predtem je dekan Novak zapisal:

Danes sem daroval slovesno sv. mašo zadušnico za blagopokojnega dr. Kreka, ljubitelja in pomočnika goriških pregnancev – beguncev – za njegov večni mir. Prosil sem ga, naj pa on kot protiuslugo pri nebeškem Očetu izprosi, da se krvavo klanje in razdiranje odstrani iz naše dežele, da bo Lah bežal in da se vrnejo Goričani iz pregnanstva zopet na svoje, četudi porušene domove.⁴¹

V prvo svetovno vojno je Katoliška cerkev na Goriškem, vpeta v širši avstrijski kontekst, toda specifična zaradi svoje lege, vstopila z upanjem na obstoj katoliške Avstrije in vsaj na ohranitev družbenih pozicij, ki jih je zasedala do začetka vojne. Velika večina duhovščine, tako višje kot nižje, je verjela v te cilje. Marsikateri duhovnik je bil pripravljen darovati tudi svoje življenje za "vero, dom in cesarja". Kazati pa se je začel nov problem, povezan z duhovniki, ki niso bili rojeni na področju Goriške nadškofije in so jim italijanske oblasti po podpisu rapalske pogodbe jeseni 1920 odrekale italijansko državljanstvo ter tako marsikaterega duhovnika prisilile k odhodu. Začeli so se novi časi pod Kraljevino Italijo.

³⁹ ACAG, fond Arcivescovi, busta Sedej 5, dokument št. 1492, 12. april 1918.

⁴⁰ ACAG, fond Arcivescovi, busta Sedej 5, 30. december 1918; *Status personalis et localis Archidioeceseos Goritensis* za leto 1920. V tem letopisu so podatki o stanju posameznih cerkva ob koncu vojne.

⁴¹ Novak, *Črniška kronika*, str. 238: 19. oktober 1917.

Renato Podbersič

FROM DEFEATS TO VICTORIES WITH GOD'S HELP
The Gorizia Clergy in the Year 1917

SUMMARY

The Gorizia clergy, which was Slovenian, Friulian, and Italian, was loyal to the Austro-Hungarian state and the Habsburg emperor. This attitude showed on multiple occasions, especially when the emperor was visiting Gorizia, during state anniversaries, and in the field of education. With the escalation of the First World War this attitude did not change, as many priests saw the catholic Austria as the defender against Italian political and anti-religious goals. With the use of parish chronicles, archive material and literature the author tries in this paper to analyse the activities of the Catholic Church in the fourth year of combat along the Isonzo River (1917).

With the outbreak of combat along the Isonzo front in the spring of 1915 a large part of the Gorizia archdiocese suddenly found itself on the front lines. 1917 was marked by the extreme efforts made by the Austro-Hungarian defenders for the defence of the country on the Isonzo front. After the Twelfth battle of the Isonzo and the breakthrough at Kobarid, peace finally returned to Gorizia. After the offensive began on October 24, 1917 the Italian army, which did not expect such an offensive thrust from the exhausted monarchy, was in retreat. In fourteen days, the united forces reached the river Piava, where the front remained for another year, until the end of the First World War. The advance of the Austro-Hungarian and German forces into the territory of the Kingdom of Italy caused a withdrawal of the civilian population.

The Gorizia clergy was anxiously awaiting news of the advance in the hinterland. The priest of Batuj at the time Ignacij Leban wrote in the parish chronicle on October 25, 1917: "The first news that we have broken through at Bovec and Kobarid have come. There is hope we'll be saved."

Gorizia was liberated on October 27, 1917. We use the term "liberated" intentionally as most of the Slovenian clergy saw the Italian retreat in that light. Priest Leban also wrote soon after the breakthrough in the chronicle: "We can hardly believe it. Gorizia is ours again".

On All Saints' Day, November 1, 1917, the provincial governor, Monsignor dr. Luigi Faidutti offered a mass in thanks for the liberated homeland in St. Ursula church in the Ursuline monastery. This feeling was shared by the archbishop of Gorizia F.B. Sedej, who resided in the Cistercian monastery in Stična during the war. In a pastoral letter, published on December 4, 1917, he thanked God

for the liberation of his archdiocese of enemies and its reunification with catholic Austria under the venerable Habsburg dynasty. He compared the Italian occupation with the Babylonian slavery and marked the Italian defeat as God's punishment of the Italian government, which will have to pay for its disloyalty and violence against the Church.

In late fall of 1917 many in Gorizia started to also consider rebuilding destroyed buildings and returning home. The fate of the indigenous population was also shared by priests, those who spent the war as refugees, and those who remained in their pastoral units in the hinterland of the front.

DOI 10.32874/SHS.2018-26
UDC 94(497.473)"1917":272
94(100)"1914/1918"

Author: **PODBERSIČ Renato**
Ph.D., Senior Scientific Fellow
Study Centre for National Reconciliation
Tivolska 42, SI – 1000 Ljubljana, Slovenia

Title: **FROM DEFEATS TO VICTORIES WITH GOD'S HELP.**
Subtitle: **The Gorizia Clergy in the Year 1917**

Studia Historica Slovenica

Časopis za družboslovne in humanistične študije / *Humanities and Social Studies Review*
Maribor, 18 (2018), No. 3, pp. 717–736, 41 notes, 5 pictures

Category: 1.01 Original scientific paper

Language: Original in Slovene (Abstract in Slovene and English, Summary in English)

Key words: the Church and War, Clergy in Slovenian Littoral, Isonzo front, Archdiocese Gorizia, archbishop Frančišek B. Sedej

Abstract: This paper concerns itself with the activities of the Catholic Church in Gorizia during the war year of 1917. The Gorizia clergy, mostly very loyal to the state and the Habsburg ruling family, shared the sad fate of the Gorizia archdiocese during the war, as it suffered from the bloody fighting on the Isonzo front. The priests did not directly participate in the military engagements, but they did help in many ways the tested population either in exile or in the hinterland of the front. After the breakthrough at Kobarid in the fall of 1917 the majority of the Gorizia clergy was sincerely delighted at the Austro-Hungarian victory and the crushing Italian defeat.